

1 Retsbetjente indtil 1919

Ulrich Alster Klug – www.dannebrog.biz – ulrich@dannebrog.biz –
www.dannebrog.biz/skifter – www.dannebrog.biz/daisy – 2015.

1.1 Hvad var retsbetjente?

Retsbetjentene kaldes de betjente (dvs. de servicerende ansatte), som var uddannet indenfor juraen eller som beskæftigede sig med juridiske emner qua deres embede, nemlig:

- o *Byfogeder* (i købstæderne),
 - o *herredsfogeder* (i de af herrederne oprettede retskredse) og
 - o *birkedommere* (i de af godsernes områder oprettede retskredse),
- udgjorde tilsammen retsbetjentene.

Retsbetjenten var både politimester og dommer i sit område. Hans opgaver var nogenlunde de samme, som nu henholdsvis politimesteren og den stedlige dommer har.

1.2 Retsbetjentarkivet indeholder som regel

Indtil ca. 1790: *Tingbøger* med alle data om alle sager ved embedet.

Derefter, enten fra omk. 1738 eller 1790 deles sagerne op i flere typer, hver med sin protokol:

1.2.1 Som politimester

(overgår 1919 til den stedlige politimesters embede):

- Fogedsager – *fogedprotokollerne* indeholder evt. også politisager (dvs. politirapporter (f.eks. ved suspekte dødsfald) og mindre kendelser (domme), f.eks. faderskabssager efter ca. 1850),
- *Politiprotokoller* – med forhør i straffesager, kendelser i faderskabssager og andre politisager, f.eks. overtrædelse af politivedtægten, etc
- NB: *faderskabssager (alimentationssager)* var private politisager, mens f.eks. overtrædelse af politivedtægten var offentlige politisager.
- *navneforandring* (fra 1904),
- Næringsvæsen, bl.a. *næringsbrev*es udstedelse og tilsyn med visse erhverv (f.eks. margarinesælgere og *håndværkere på landet*),
- kontrol med indvandrere og *løsagtige kvindfolk*....
- Arresten (*arrestprotokol*) – dvs. små afsoninger og varetægtsfængslede.
- *strafferegistre*.
- *Politiprotokoller* med politirapporter og politisager, bl.a. faderskabssager.
- Opsyn med fremmede.
- *Tyendeprotokoller*.
- Udstedelse og forevisning af pas (*pasprotokoller*).

1.2.2 Som dommer

(overgår 1919 til det stedlige dommerembede):

- Justitsprotokoller (journal for embedet – henvisning til de andre sagsgrupper, evt. med dommene indskrevet),
- Tinglysning:
 - a. *Tingbøger* indtil ca. 1790, derefter indtil 1929 som *Skøde- og pantebøger*, fra 1929 som *skøde- og servitutdokumenter*,
 - b. *realregistre* fra 1845-1929, derefter som tingbog,
 - c. evt. *navneregistre*, enten for sig eller i hver skøde- og pantebog.
- Skiftevesen:
 - o *Dødsanmeldelser* fra 1793, se evt. i selve *skifteprotokollen* (fra 1919 evt. kaldet skiftesagliste),

- *Skifteprotokollen* (fra 1919 kaldet *skiftebog*),
- I øvrigt:
 - *Notarialprotokol* (tinglysning af dokumenter, som ikke vedrører ejendomme),
 - *Værgemålssager*,
 - Auktionsvæsen (*auktionsprotokol* med *dokumenter*),
- Retssager,
- straffesager (anlagt af den offentlige anklager) (*politiprotokol* og *justitsprotokol*),
- civile søgsmål (borgerlige sager, anlagte af private), (disse to typer evt. i separate protokolrækker) (do.),
- retslistes - *kriminallister* med oversigt over retsdage for en retssag,
- domprotokoller, se enten *justitsprotokollen* eller *politiprotokollen*,

Antallet af rækker af protokoller og dokumenter samt deres indhold varierer fra embede til embede.

Jo større embede, jo flere protokolrækker. København har masser af materiale og var det mest omfattende retsbetjentembede i landet.

1.3 Aflevering og bestilling

Retsbetjentembedets arkivalier er afleverede til landsarkiverne (på nær visse dele af Københavns politi, hvis materiale så findes på Stadsarkivet på Københavns Rådhus).

Tinglysningsarkivaler er skilt ud i særlig registratur, og realregistre ses på film eller fiche på landsarkiverne.

Film af store dele af retsbetjentarkiverne indtil omk. år 1900 kan ses ved RA (alt skal bestilles frem fra nærmagasinet, undtagen: Skifteprotokoller fra Fyn og Jylland (inkl. Sønderjylland) før ca. 1850), disse står nemlig fremme på læsesalen.

1.4 Arkivets indhold og indretning

Da der ikke var udstukket helt detaljerede retningslinjer for, hvordan arkivdannelsen skulle finde sted, er protokolrækkernes antal og navne, samt hver rækkes indhold forskelligt fra embede til embede.

Indtil 1790 indeholder tingbogen stort set alt, hvad der foregik på tinge. Fra 1790 splittes op i stadig flere rækker af protokoller og dokumenter.

1.4.1 Gruppeinddelingen i de gamle registraturer

A - Overordnet vedrørende arkivets tilblivelse og embedets betjente.

B I - Justits- og politikvæsen

- Tingbogen (indtil 1790)
- Justitsprotokol; dagbog for embedets retssager og tinglysning - domme i justitssager (private ikke politisager),
- politiprotokoller, offentlige sager: straffesager
- politiprotokoller, private sager: bl.a. faderskabssager.
- kommissionsretssager,
- ekstraretssager (bl.a. over brande),
- Hjælp: saglister.

B II - Skøde- og pantevæsen / tinglysning

- Skøde- og panteprotokoller, alle tinglyste dokumenter, indgang: tinglysningsdato.
- Realregistre 1845-1927, indgang: folio eller matrikelnummer.
- Hjælp: Evt. findes navneregistre til skøde- og pantebøger og realregistre.

C - Fogedvæsen

- Fogedprotokoller; udpantning, ligsyn,
- Hjælp: saglister.

D - Notarialvæsen

- o Notarialprotokoller; bekræftelse af testamenter og andre dokumenter, f.eks. ægtepagter; og borgerlige vielser (indtil 1923). En del dokumenter er også tinglyst.
- o Indgang: Dato - så viden fra andre arkivalier er oftest nødvendigt.

E - Skifte- og overformynderivæsen

- o Dødsanmeldelsesprotokoller,
- o Registreringsprotokoller,
- o Skifteprotokoller,
- o Dokumenter, bl.a. til skifteprotokollen.
- o Hjælp: navneregistre i især skifteprotokollen, og måske i dødsanmeldelsesprotokollen.
- o Overformynderiprotokol - med dokumenter.

F - Auktionsvæsen

- o Auktionsprotokoller (evt. fast ejendom og løsøre i hver sin række),
- o kataloger.

G - Politiforvaltning

- o Pasprotokoller,
- o Forhørsprotokoller,
- o Hjælp til afd. B I: kriminalfortegnelser og strafferegistre,
- o Tyendesager; bl.a. tyendeprotokoller over tyendets flytninger 1875-1919, købstæderne dog 1857-1919.

H - Næringsvæsen

- o Borgerskabsprotokoller (er evt. henlagt i magistratsarkiverne)
- o Næringsbreve
- o Kontrol med div. erhverv.

J - Borgerligt ægteskab og navneforandring

- o Navneforandringsjournal evt. med navneregister
- o Borgerlige vielsesprotokoller

K - Tiendevæsen

- o Oversigter over de private tiender

L - Regnskaber vedr. retsbetjentens embede

- o Retsafgifter.

M - Udskrivningsvæsen (indtil 1868)

- o De af sognefogederne førte kladder til lægdsruller 1789-1868 (hvis bevaret).

N - Retsbetjentens korrespondance

- o Journal med journalsager og kopibøger = bøger over udgående breve.

O eller Q - diverse.

- o Løstagne kvinder
- o Løn til jordemødre.

1.5 Bestilling i DAISY

Mange synes, det er svært at søge i DAISY, og derfor vil jeg i denne note give nogle eksempler på, hvordan søgning kan gennemføres. Hvis man ved, hvad man leder efter, er det ikke svært at lokalisere kilder i DAISY. Problemet er imidlertid, at slægtsforskeren kender navnet på en given sagstype, som han ønsker at arbejde med, men at han ikke kender navnet på den kilde, han skal benytte. Et andet problem er, at man skal kende embedets navn, dvs. hvilket retsbetjentembede, der er relevant i hvert enkelt tilfælde.

Mht. de to sidste spørgsmål, så må man enten søge hjælp enten hos sin underviser i slægtsforskning eller i litteraturen om slægtsforskning og arkivbenyttelse. F.eks. oplyser følgende bøger konsekvent arkivskaber og arkivseriens navn:

- o Slægtsforskning fra A til Z af Ulrich Alster Klug,
- o Håndbog i Slægtsforskning af Fabritius og Hatt,
- o Håndbog i Slægtshistorie af Hans H. Worsøe,
- o Find din slægt og gør den levende af Jytte Skaaning og Bente Klerke Rasmussen.

I praksis vil man nærlæse afsnittene om det emne, man vil finde arkivalier om, og så søge i DAISY.

1.5.1 Et eksempel: Find et skifte før 1919

Først et eksempel på lokalisering af et skifte før 1919 og udenfor København og Københavns Amt, det var den gang, da retsbetjentene endnu fandtes.

1.5.2 Arkivskaberne

Retsbetjente er:

- o Byfogeder i købstæderne (*NN byfoged*),
- o Herredsfogeder på landet (*NN herred*) og
- o Birkedommere på landet (*NN Birk*).

For byfogeder gælder, at embedet altid havde navn efter den by, som embedet omfattede, f.eks. *Roskilde Byfoged, Slagelse Byfoged* etc.

For herredsfogeder gælder tilsvarende, at embedet havde navn efter det eller de herreder, som embedet omfattede, f.eks. *Ramsø-Tune Herreder, Vends Herred* etc.

For birkedommeres embeder gjaldt det, at de havde navn efter det erigerede gods, hvoraf det var oprettet, f.eks. *Wedellsborg Birk, Frijsenborg Birk, Bregentved-Gisselfeldt Birk* etc.

Nu kan vi faktisk nemt søge efter arkiv-skaberen, for vi vil bare skrive navnet på købstaden, herredet eller birket i feltet for arkivskaber.

Brug www.digdag.dk til at finde det rette embede. Brug ikke Internet Explorer, men derimod f.eks. Google Chrome.

Brug *Søg på dobbeltkort*, og

vælg øverst: *kirkelig* => *sogn*,

nederst: *retslig* => *herred, birk* eller *købstad*.

Zoom ind og klik på kortet, så får du til venstre på siden oplysning om sogn og retsbetjentembede.

1.5.3 Arkivserierne

Grundstammen i retsbetjentenes skifteretters materiale var:

1. Dødsanmeldelsesprotokoller (fra 1793)
2. Skifteprotokoller,
3. Registre til skifteprotokoller og
4. Dokumenter til skifteprotokollerne.

Der findes ofte bevaret meget mere spændende materiale, men disse fire rækker af pakker (enheder, arkivserier) udgør grundstammen, så lad os prøve at finde dem i DAISY.

Jeg vil finde et skifte fra Odense købstad 1781, da døde min tip-3-oldefaders broder nemlig, og eftersom denne broder var barnløs, må der have fundet et offentligt skifte sted.

Odense købstad må være under Odense byfogeds ressort. Det var arkivskaberen.

Hvis registeret til skifteprotokollerne fra Odense byfoged er registreret i DAISY, kan jeg lokalisere det der. Desværre er disse registre, som står fremme på læsesalene på arkiverne ikke altid registreret i DAISY, men så kan jeg jo gå direkte til at finde skifteprotokollen.

Her er forsiden for DAISY på www.sa.dk/daisy:

Arkivdatabasen Daisy
Version 5.1

 Søg i: daisy

1 Arkivskaber eller arkivserie:
Arkivskaber:
Arkivserie:

2 Periode: -

Således udfylder jeg nu for at finde skiftearkivalier for Odense købstad indtil 1919:

I feltet Arkivskaber (AKS): **Odense byfoged,**

i feltet Arkivserie (AKSe): **skifte,**

klik derefter på **Søg**, så fås følgende liste:

Fra	Til	Arkivskaber	Arkivserie
1877	1878	Odense byfoged	Brevkopi bog for skifteretten.
1802	1835	Odense byfoged	Designationer over de kongens kasse af tilfældende afdalter
1808	1837	Odense byfoged	Dokumenter skiftevesenet vedkommen
1556	1919	Odense byfoged	Dokumenter til skifteprotokol
1872	1919	Odense byfoged	Dokumenter til skifteprotollen fremlæg behandling
1851	1852	Odense byfoged	Ekstrakt af skifteprotokol.
1868	1877	Odense byfoged	Indkomne breve vedr. skiftevesenet.
1836	1878	Odense byfoged	Journal over anmeldte fordringer i de ur skiftebehandling værende boet
1788	1835	Odense byfoged	Koncepter til skiftedesignationer.

Nu får jeg en liste over Odense Byfogeds arkivserier, som hedder noget med skifte. Nu kommer det vanskelige, idet en forklaring om, hvilken arkivserie, der er indgangen til resten af materialet, eller om hvad hver arkivserie indeholder, hører til sjældenhederne.

Men jeg har heldigvis afsløret, at det er arkivserien Skifteprotokol, som jeg kan bruge her.

Klik på arkivseriens navn for at gå videre og reservere den relevante årgang.

1.5.4 Find et skifte efter 1919

Som følge af retsplejereformen af 1919 ændres retsbetjentenes embeder til det stedlige dommerembede.

Det er som regel navnet på herredet eller på områdets købstad, som indgår i rettens navn, f.eks. **Roskilde Ret** og **Odense Byret** og **Odense Herredsret**.

Også i arkivalisk henseende sker der noget. Fra 1919 skal der altid føres en dødsanmeldelsesprotokol som indgang til skifterettens arkivalier, og den kaldes udenfor Kbhvn. altid for en **Skiftesagliste**. Heri noteres alle til skifteretten anmeldte dødsfald, og protokollen oplyser så, hvad der skete med boet.

Hvis der blev afholdt offentligt skifte, så findes oplysninger herom i Skiftebogen.

Til begge protokolrækker kan der være navneregistre, enten i selve protokollen, eller der er et samlet register i en særskilt protokol.

Så hvis jeg vil finde et skifte fra 1930 fra Odense købstad, så skal jeg søges således:

Arkivskaber: **Odense byret skifteretten**

Arkivserie: **skifte,**

og så klikker jeg **Søg** og får denne liste over arkivserier:

Fra	Til	Arkivskaber	Arkivserie
1965	1965	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Bilag til skiftesjournalen
1950	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Bilag til skiftesaglisten
1950	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Dokumenter til skiftesagliste
1933	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Dokumenter til skiftesaglisten, executor
1929	1959	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til hovedbog for skiftefor
1919	1950	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til skiftebog
1939	1954	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til skiftebog for begravelse
1923	1954	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til skiftebog for privat sk
1919	1943	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til skiftesagliste
1943	1949	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Navneregister til skiftesagliste
1919	1958	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skifteregninger & - decisioner
1919	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftebog
1965	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftebog §62b stk. 2-boer
1939	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftebog f. begravelsesudlæg
1923	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftebog f. privat skifte
1954	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftebog f. uskiftet bo
1959	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skiftedomme & -kendelser
1919	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skifteprotokol
1965	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skifteprotokol § 62b stk. 2-boer
1939	1973	Odense Byret 1. Afdeling, Odense Byrets Skifteret	Skifteprotokol for begravelsesudlæg

Jeg skal begynde med

1. **skiftesaglisten**, og derfra der evt. være henvisning til
2. **dokumenter til skiftesaglisten** (hvis der ikke var offentligt skifte) eller til
3. **skiftebogen** (hvis der var offentligt skifte), hvortil passer
4. **dokumenter til skiftebogen**.

1.6 Efter 1919 - www.digdag.dk

Kortværket Danmarks Administrative Inndeling 1660-1979 + opdatering op til nu er under digitalisering på hjemmesiden *www.digdag.dk*. En note om DigDag ligger på *www.dannebrog.biz/daisy*.

Her kan du finde oplysning om skiftende ejerlav, sogne, dommerembeder, politikredse, amter og stifter etc. etc.